№ 81 ՇՈՒՐԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 18 1903 ՇՈՒՐԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 18 № 81

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Փոփոխում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Բաժանորդութիւն ընդունվում է ամեն ժամում.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բագուի հայկական բեմը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Գանձակի գաւառից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ալբանացիները. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Պատկերներ Րաֆֆիի կեանքից։

ԲԱԳՈՒԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵՄԸ

Մենք հաղորդել էինք մեր ընթերցողներին, որ առաջիկայ աշնանը Թիֆլիսում կը վերսկսվեն և կանօնաւոր կերպով կը շարունակվեն հայոց թատրօնական ներկայացումները։ Նոյնը չենք կարող ասել Բագուի համար։ Մինչև այժմ բագուցիները դեռ ոչ մի վճռական քայլ չեն արել այդ գործում, և յայտնի չէ թէ ինչ կազմակերպութիւն պէտք է ունենայ հայոց բեմը Բագւում։

Բայց արդէն ժամանակն է լուրջ կերպով մտածելու այդ հարցի մասին և նախապատրաստական միջոցներ ձեռք առնելու, որպէս զի աշունը սկսվելիս կարելի լինի անմիջապէս գործի ձեռնարկել և կանօնաւոր ներկայացումների խնդիրը դրականապէս լուծել։

Ինչո՞ւ Բագուն պէտք է դժուարութիւններ կրէ մշտական հայկական բեմ պահելու։ Ոչ մի լուրջ արգելք չը կայ։ Այնտեղ մեծ թւով հայ ազգաբնակութիւն կայ, որ կարող է հայ թատրօնի համար հանդիսականների մի բաւարար բազմութիւն տալ. այնտեղ շատ կան ունեւոր անձինք, որոնք թէ թատրօն կարող են յաճախել և թէ կարող են իրանց վրա վերցնել որոշ զոհաբերութիւններ թատրօնը պահելու համար։ Այնտեղ կայ կրթված հայ երիտասարդների մի այնպիսի խոշոր թիւ, որի նմանը գուցէ գոյութիւն չունի մեր երկրի մի որևէ ուրիշ կէտում։ Եւ եթէ այնտեղ դարձեալ դժուարութեամբ է պահպանվում և առաջ տարվում հայոց թատրօնի գործը, դրա պատճառը թող ներողութիւն կրեն պարզել—իրանց համար Բագուի երիտասարդները։

Ժողովրդական ներկայացումների աջողութիւնը Բագւում պարզ ապացոյց է այն բանի, որ այնտեղ թատրօնի պահանջ կայ, որ ժողովուրդը ցանկանում է բեմի վրա տեսնել թէ իր մայրենի աշխարհի և թէ օտար կեանքի երևոյթների և օրվայ հարցերի լուսաբանութիւններ։ Եւ եթէ մինչև այժմ թատրօնի գործը կրում է երերուն և չափազանց արհեստական մի ձև, դա նշանակում է, որ գործի կազմակերպութեան մէջ պէտք է մտցնել բարեփոխութիւններ և պէտք է աւելի համարձակ և հիմնաւոր քայլեր անել գեղեցիկ հանրային հասարակական կրթական գործը ապահովելու համար։

Բագուցիները պէտք է զգան, որ նրանցից ամենայն իրաւամբ աւելի գործ է պահանջվում, քան ուրիշ տեղերից։ Եթէ Բագուի մէջ խմբվում են մեր երկրի ամեն կողմերից ձեռնարկու ոգու տէր անձինք հարստութիւն դիզելու նպատակով, եթէ այնտեղ կենտրօնացած է կրթված մարդկանց մի մեծ թիւ, և եթէ նրանք ամեն մի քայլափոխում աշխատում են բոլորին զգացնել տալ, որ նրանք ոյժ են՝—պէտք է հեշտութեամբ վճռէին մի այնպիսի գործ, ինչպէս է հայ բեմի ապահովութեան գործը Բագւում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Բանանց գիւղ, ապրիլի 12-ին

Գանձակի նահանգական վարչութեան կարգադրութեամբ մեր գաւառի լեռնային մասի գիւղական հասարակութիւնները պարտաւորված են սայլի ճանապարհներ շինել թէ դէպի քաղաքը և թէ գիւղից գիւղ։ Այդ կարգադրութիւնը միանգամայն համակրելի է, քանի որ նա ստիպում է գիւղացիներին իրանց համար յարմար ճանապարհներ շինել և այն էլ այնպիսի ժամանակ, երբ նրանք զբաղված չեն լինում իրանց դաշտային և այլ տնտեսական գործերով ու մեծ մասամբ պարապ նստած են լինում տանը։

Մեր գիւղացին զարգացման դեռ այն աստիճանի վրա է, որ առանց ստիպման ոչինչ չէ անում. մինչև կարիքը, ծայրայեղ, դանակը ոսկորին հասցնող հանգամանքները կամ հեղինակաւոր իշխանութիւնը նրան չը ստիպեն հարկադրաբար՝ նա նոյն-իսկ ամենաօգտակար գործի համար մատը մատին չի խփի. իշխանութեան ստիպումը աւելի ազդու ու հետեւաբար աւելի արդիւնաւէտ է լինում։ Ճանապարհների շինութեան ձեռնամուխ են եղել անցեալ աշնան վերջերից ու շարունակել են մինչև գարնան սկիզբները. անօրինակ խիստ ձիւնառատ ձմեռը շատ անգամ, ի հարկէ, ընդհատել է այդ աշխատութիւնները։ Գարնանային աշխատանքներն սկսվելուն պէս ճանապարհների շինութիւնը ընդհատվել է ու դարձեալ կը շարունակվի առաջիկայ աշնան վերջերից, ու այդպիսով մեր գիւղացիների պարապութեան օրերը զուր չեն կորչի իրանց համար։ Մի քանի գիւղական հասարակութիւններ իրանց բաժին ճանապարհների նշանաւոր մասը շինել են արդէն, միւսները նոր են սկսել կամ սկսելու են աշնանը. յոյս կայ, որ մի չորս-հինգ տարվայ ընթացքում մեր գաւառի լեռնաբնակ գիւղերը կը կապվեն քաղաքի ու իրար հետ սայլի ճանապարհներով, որոնք անգնահատելի յարմարութիւններ կը տան գիւղացիներին, քիչ-շատ կը թեթեւացնեն նրանց չարքաշ կեանքը, որն անչափ չարքաշ է հէնց այն պատճառով գլխաւորապէս, որ մեր գիւղացին կուլտուրապէս քիչ է զարգացած, շատ քիչ։ Նրա հարեւան գերմանացին, որ եկել է նրա կողքում անցեալ դարի քառասնական թւականներին, առանց որևէ կողմնակի ստիպման, առանց ճիպոտի ու մտրակի, վաղուց է շինել իր համար յարմար ճանապարհներ ու իրագործել այլ հասարակօգուտ ձեռնարկութիւններ, իսկ մեր գիւղացին այսօր էլ միայն ծոծրակը քորելով ասում է. «էս ճամբէն էլ որ լաւ բան ա է. քէֆդ քօք, աչքերդ հուփ կալած գորն ուզում ես արխային գնա. ոչ ջորիդ թոյլ կըլի, ոչ ձիդ. Թագաւորի հօրն ողորմի, որ էս ճամբէն մեզ շինել ա տալիս. ծեր ա, մի երեսուն—քառասուն տարի առաջ պէտք չինել տուած, մեր բանը հիմի շատ առաջ գնացած կը լինէր, չմտա...

—Որ ճամբէն էդքան լաւ բան ա, ինչո՞ւ չէիք առանց ստիպման ինքներդ առաջ շինում,—հարցնում եմ գիւղացուն։

—Է՛, քու աղբաթը խէր ըլի. կասես մեզ իսկի ճանաչում չես, հէնց բան ես հարցնում. չուա էն անտէր ղամչին մեզ նի չունում, մենք բան չենք շինում, բան։ Շատ ու շատ լաւ բաների մասին ենք խօսում, ասում, մասլահաթ անում, մեր կշտին կազէթ են կարդում, քարոզներ են տալիս մեզ. ամա ոչ ոք ոտը ոտի առաջին չի դնում, չուա վերի զօլէն թիւնդ հրաման չի գալիս, չուա պրիստաւը ղամչի կոթը մեր աչքի լիսը չի կոխում...

Ճանապարհների շինութեան հսկում են նահանգական վարչութեան կողմից նշանակած ինժեներ ու տեխնիկներ, որոնք թէ ուղղութիւնն են ընդգծում և թէ աշխատանքներն են ղեկավարում։ Անհրաժեշտ գործիքները գիւղացիներն ստանում են վարչութիւնից. բացի այդ՝ նրանց խոստացած են փառօդ ու դրամական նպաստ ճանապարհների վրա գտնվող ժայռերը ոչնչացնելու համար։ Մինչև այժմս փառօդն ու նպաստը չեն ստացվել։ Առանց այդպիսի օգնութեան գիւղացիների համար շատ դժուար կը լինի իրանց միջոցներով աւարտել ձեռնարկված ճանապարհները. նրանք կարող են միայն իրանց մկանունքների ոյժը տալ ձրիաբար, իսկ դրամների տորիչելեան դատարկութիւնից փող հանելը կը լինի նրանց ոյժերից շատ ու շատ վեր բան։ Ժողովուրդը յուսով է ու հաւատացած, որ նահանգական վարչութիւնը խոստացած օգնութիւնը չի խնայի նրանից, ու այդպիսով ոչ հեռու ապագայում ճանապարհները կաւարտվեն ինչպէս հարկն է։

Իւրաքանչիւր գիւղական ծուխ պարտաւորված է ճանապարհների համար տարվայ ընթացքում տալ որոշ թւով բանւորներ. մի տունը կարող է մի օրում տալ տասը բանւոր կամ տասն օր շարունակ մի բանւոր, նայած իր յարմարութեան. ամենաշատը տարվայ ընթացքում մի տնից պահանջվում է տասնհինգ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ
ՐԱՖՖԻԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

(Շարունակութիւն)

Գլուխ XIX

Երրորդ շրջան (1878—1888)

Վերջացաւ Րաֆֆիի հալածանքի շրջանը։ Բախտն իր դառնութեան բաժակի վերջին մրուրը քամեց նրա գլխին։ Նա այժմ սկսել է ազատ շունչ քաշել։ Բանաստեղծն այս շրջանումն է հրապարակ հանում իր վառվռուն մտքի ամենամեծ պաշարը, ամփոփելով նրան բազմաթիւ ժամանակակից և պատմական վէպերի մէջ իր կրակոտ ու խանդավառ լեզուով։ Այս վերջին տասնամեակում նա հրապուրելով տանում է իր ետեւից հայ ընթերցող հասարակութեան ուշքն ու միտքը։ Բայց նախ տեսնենք, թէ նա այժմ որտեղ է և ինչով է պարապած։ Այդ պարզելու համար ես թոյլ եմ տալիս, որ այստեղ բանաստեղծը ինքը խօսի իր նամակով, որը ես նրանից ստացայ 1877 թուի նոյեմբերին, գրված Ագուլիսից։

«Ներողութիւն եմ խնդրում այսպէս անագան ձեզ գրելուս համար։ Գիտեմ, ձեզ ցանկալի կը լինի լսել իմ Պարսկաստանից դուրս գալէն յետոյ վարածս թափառական կեանքը։ Ուրեմն գրեմ։ Դեռ Թիֆլիս չը հասած[1] բարեկամներիս յայտնել էին այն բոլոր անիրաւանքները, որ անցան ինձ հետ Թաւրիզում։ Ամենքը համարել էին ինձ կորած... այս պատճառաւ իմ անակնկալ յայտնվելը Թիֆլիսում բոլորին զարմանք պատճառեց։ Բոլորը նայում էին ինձ վրա որպէս մի նոր Ղազարոսի վրա, որ նոր էր վերադարձել գերեզմանից... Թիֆլիսում ես մնացի մի ամբողջ ամիս։ Այդ ամիսը անցաւ որպէս մի քանի բօպէ. ամեն տեղ սէր և համակրութիւն էի ստանում ծանօթներից։ «Փորձի» խմբագրութեան մէջ արդէն բացվել էր ինձ համար մի տեղ, որովհետեւ պ. Աղայեանցը գնացած լինելով Երևան, նրա պաշտօնը կատարող չը կար։ Բացի դրանից Ներսիսեան դպրոցում դասեր առաջարկեցին. բայց ես չը կամեցայ Թիֆլիս մնալ, երբ Ագուլիսի հոգաբարձութիւնից հրաւէր ստացայ։ Ինձ վաղուց սիրելի էր հեռու մնալ քաղաքի աղմկալի կեանքից և գիւղական պարզ ու խաղաղ մի անկիւնի մէջ ապրել։ Ագուլիսը իմ ցանկութեանը համապատասխանում էր։ Այստեղ կարող եմ փոքր ինչ շունչ քաշել և հանգստանալ՝ անցեալ յոգնածութիւնից...

«Երեւակայեցէք Սալմաստի Խաւրօվա գիւղը. Ագուլիսը մի այդպիսի տեղ է, միայն դրա լեռնային դիրքը բացառութիւն է կազմում, որ աւելի նպաստում է առողջութեան։ Բոլոր տները կորած են այգիների և պարտէզների մէջ։ Փողոցներով հոսում են սառն ու մաքուր աղբիւրներ։ Ես կենում եմ Թումայ առաքելոյ հոյակապ վանքումը. երեք սենեակ ունեմ բոլոր պատրաստի պարագաներով հանդերձ։ Կացարանիս լուսամուտները երկու կողմից ես նայում են ծառազարդ պարտէզների վրա։ Վանքի գաւթումն է նաև տեղւոյս դպրոցը, այստեղ է կենում և վանահայրը—հայր Սուքէնեան վարդապետը, որ միանգամայն թէ փոխ-առաջնորդ է և թէ տեղոյս երկսեռ դպրոցների տեսուչը, այլ և դասեր ունի աշխարհագրութիւնից և ընդհանուր պատմութիւնից։ Հայր Սուքէնեանը մի երիտասարդ կրօնաւոր է, որ վարդապետական վեղարի տակ պահպանել է ուսանողի և ուսումնականի մաքուր բընաւորութիւնը։ Շատ եռանդոտ և ազնիւ մարդ է. ես և նա թէև առանձին սենեակներում ենք ապրում, բայց միասին ենք ճաշում և ընթրում։ Ես ընդունել եմ երկսեռ դպրոցների բարձր դասատանց հայոց լեզուի և հայոց պատմութեան դասերը. շաբաթական 24 դասեր ունեմ։ Դասերն սկսվում են առաւօտեան 8 ժամին և վերջանում ժամը 2-ին, այնուհետեւ բոլոր ուսուցիչները ազատ են։ Եւ այսպէս, ես ամեն օր կէսօրից յետ ազատ ժամեր ունեմ իմ առանձին գրաւոր աշխատութիւններով զբաղվելու, որոնց մէջ գտնում եմ իմ գլխաւոր միխիթարութիւնը։ Թողեալ այդ, տեղոյս հասարակութիւնը բաւական համակրական է և կրթեալ քաղաքացու կեանք է վարում։

«Ցանկալի էր ինձ Արամեան դպրոցից տեղեկութիւններ ունենալ և մանաւանդ դպրոցի այժմեան դրութիւնը ինձ շատ հետաքրքրում է։ Դուք աշխատեցէք խնամք տանել դպրոցի բարւոքմանը,[2] որպէս..., որ գիտէք, թէ ինչ կարևորութիւն ունի ազգային դաստիարակութիւնը։ Խաւարասէրների խոչընդոտները թող չը վհատեցնեն ձեզ. խաւարասէրը ամեն տեղ լուսոյ դէմ պատերազմում է, բայց ճշմարիտ ազգասէրների եռանդը թուլացնել չէ կարողանում... Ջը գիտեմ, ինչպէս վերջացան ինձանից յետ տեղոյդ խռովութիւնները։ Կը ցանկայի, որ խռովարարները մինչև այժմ հանդարտած լինէին իրանց չար կրքերից, որ պատիւ չէ բերում Թաւրիզի հասարակութեանը և մանաւանդ կրթական անդունդ է բացում ամենքի առաջ... Ես ներում եմ իմ հակառակորդներին և աշխատում եմ մոռանալ այն բոլոր անիրաւութիւնքը, որոնցով վարվեցան ինձ հետ։ Ես քրիստոնէական անյիշաչարութեամբ ցանկանում եմ, որ Աստուած հեռու պահէր նրանց իրանց մոլորութիւններից»։

Այս նամակի գրելուց յետոյ Րաֆֆին լուռ գործում էր Ագուլիսում, բայց ինձ համար պարզ չէ, և ինքն էլ ինձ ոչինչ չէ գրում, թէ ինչ էր չարժառիթը, որ նա մի տարի միայն Ագուլիս մնալուց յետոյ տեղափոխվեց Թիֆլիս։ Երկար լռութիւնից յետոյ, 1879 թուականին, ես նրանից ստացայ հետեւեալ նամակը գրված Թիֆլիսից։

—«Վաղուց է, որ առիթ չեմ ունեցել ձեզ նամակ գրելու։ Պարսկաստանի հետ յարաբերութիւններս կտրելով՝ ես անզգալի կերպով մոռացայ բարեկամներիս։ Բայց պէտք է մոռանալ տխուր անցեալը։ Ես կը ցանկանայի, որ դուք շարունակէիք գրել ինձ, որպէս մէկը... Կեանքի ալիքների մէջ տատանվող իմ նաւակը այժմ, կարծես թէ, հասել է իր նաւահանգըստին։ Երկար թափառելէն յետոյ, երկար անախորժութիւններ կրելէն յետոյ, վերջապէս Թիֆլիսում դադար գտայ։ Տայէ Աստուած, որ մի նոր փոթորիկ չը բարձրանայ իմ դէմ, որը գրեթէ ինձ վիճակված է։ Այժմ ես իմ աշխարհի մէջն եմ գտնվում, որ վաղուց ինձ փափագելի էր։ Գրաւոր աշխատանքը միշտ եղել է իմ կեանքի նպատակը, և գոհ եմ, որ այդ աշխատութեամբ կարողանում եմ մի կողմից իմ ապրուստը հայթայթել, միւս կողմից էլ իմ մտքերը տարածել։ Օրական երկու ժամ պարապմունք ունեմ «Մշակի» խմբագրատանը, այնուհետեւ զբաղվում եմ իմ մասնաւոր հեղինակութիւններով։ Դուք արդէն կարդացած կը լինէք, որ առաջիկայ տարվանից կը սկսի

բանուոր։ Այն տները, որոնք բանւոր անդամներ չունեն, մշակութեամբ չեն պարապում, այլ առևտրով կամ արհեստներով զբաղւում կամ քաղաքում պէտք է բանուոր վարձեն կամ որոշ քանակութեամբ փող տան ճանապարհի համար։

Անմիջապէս գործին չը մասնակցող, անձամբ չը բանող, այլ փող վճարող գիւղացիները, որոնք գլխաւորապէս ապրում են Գանձակում ու պարապում առևտրով ու արհեստներով, այժմ կերպ հակառակվում են ճանապարհների շինութեան ու զանազան խոչընդոտներ յարուցանում իրանց հասարակութիւնների առաջ, զանգատներ տալիս նրանցից, ընդհատում աշխատանքները, և այս բոլորը այն պատճառով, որ իրանք փող չը վճարեն, պատճառ լինեն թէ որոշ տուրք կրելուց, չը նայած, որ յարմար ճանապարհներից իրանք յաճախակի օգտվելու են քաղաքից իրանց գիւղերը ամարանոց գնալիս։ Սովորական է լսել գանգատներ. «Մեր գիւղացիները սայլ ճանապարհներ ինչ են անում, ինչ, Թող էլի էշեր Աստուծոյ իրանց հօրեբում նրանք սայլի վեր լինեն ու ոնց մինչև հիմի եօթն են գնացել, օրէս ետն էլ էնէնց եօթը գնան։ Նրանց կեանքը մինչ չորու, իսկ հետ անց և կարել ու յաւելումն էլ էնէնց գնալը ա. Համար էլ ճանապարհներ չինենք, երևիցիք էլ որ աստուծ վեր բերէք՝ նրանք լուսաւորվում չեն, կուլտուրականութեամբ չեն դառնալ. Հայերն են ու հայերն էլ կը մնան»։

Այսպէս դատողները մէջ կան վերջին մօդայով հագնված քաղաքավարիներ, նախկին «Տնտեսներ» և «Հօրթադասներ», որոնք բախտի բերմամբ հագնելով այսօր սիւրտուկ ու ձեռնոցներ իրանց նախկին տնտեսների համար մեծամիտ մի տեսակ ստոր «Կայծեր»...

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Правительственный Вѣстникъ»-ում տըպագրված է. «Ապրիլի 6-ին և 7-ին Քիշինևում տեղական հրէական ազգաբնակութիւնը ենթարկվեց մի խումբ բանուորների յարձակման։ Անկարգութիւնները սկսվեցին հրէաների խանութները և բնակարանները կողոպտելով և արագութեամբ ընդհանուր անկարգութիւնների բնաւորութիւն ստացան։ Չը նայելով ոստիկանութեան, ապա նաև օգնութեան կանչված զօրամասերի ջանքերին, քաղաքի մէջ ցրված խռովարարները կոտրատում էին հրէաների բնակարանների ապակիները (պատահաբար ջարդվեցին նաև մի քանի քրիստոնեաների տների ապակիներ) և ոչնչացնում ու կողոպտում էին նրանց գոյքը։ Հետևեալ օրը վերսկըսված անկարգութիւնները, ուղղված կրկին հըրէաների դէմ, չը նայելով զօրքերի ներկայութեան՝ ապստամբական բնաւորութիւն ստացան,—տեղի ունեցան մի քանի խոշոր կռիւներ, որոնց ժամանակ գործ էին դրվում ոչ միայն քարեր ու փայտեր, այլ նաև երկաթեայ նիգեր և ատրճանակներ։ Հետևանքն եղաւ այն, որ սպանվեցին 25 մարդ, մօտ 75 հոգի լուրջ և մօտ 200 հոգի թեթև վէրքեր ստացան։ Ներքին գործերի մինիստրի կարգադրութեամբ Քիշինև քաղաքը և նրա գաւառը յայտարարված են որպէս տեղեր, որ գտնվում են սաստկացրած պաշտպանութեան տակ»։

—

Մեզ հաղորդում են, որ Կովկասեան հնագիտական ընկերութիւնը պատրաստում է շուտով լոյս ընծայելու իր աշխատութիւնների առաջին հատորը։ Ցօղուածների մեծագոյն մասը արդէն տպագրված է։

—

Չորեքշաբթի, ապրիլի 16-ին, Թիֆլիսի քաղաքային ուպրավայի նիստում որոշվեց յանձնել սանիտարական-բժշկական խորհրդին մշակել քաղաքային ապագայ հիւանդանոցի նախագիծն և նախահաշիւը, աչքի առաջ ունենալով պ. Արամեանի ցանկութիւնը՝ ունենալ հիւանդանոցում խիրուրգիական կամ հոգեկան հիւանդութիւնների բաժանմունք։

—

Կառավարիչ սենատը բացատրեց, որ նահանգական առեանները իրաւունք չունեն և չեն կարող, թոյլ տալով տներ կառուցանել, միևնոյն ժամանակ պարտաւորեցնել թոյլտուութիւն խնդրողներին՝ քանդել այդ տները այն դէպքում, երբ հարկաւոր լինի հեռու կամ մօտիկ ապագայում կանօնաւորել փողոցները։

—

Մեզ խնդրում են հաղորդել, որ երեքշաբթի, ապրիլի 29-ին, Թիֆլիսի հայոց դրամատիկական ընկերութիւնը, թատերասէրների մասնակցութեամբ, Արտիստական ընկերութեան թատրօնում, անցած սէզօնից առաջացած դէֆիցիտը ծածկելու համար, կը տայ մի ներկայացում։ Կը խաղացվեն Գնեդիչի «Այրվող նամակներ» և Բիսսօնի «Խանդոտ» պիէսները։

—

Պետերբուրգում տեղեկութիւն է ստացվել, որ մայրաքաղաքի հիմնարկութեան 200-ամեայ յօբելեանի հանդէսներին մասնակցելու համար կը գան Պետերբուրգ Պարիզի քաղաքային վարչութեան ներկայացուցիչները։

—

Մայրաքաղաքի յայտնի ռուս դերասանուհի Եավօրսկայեա, որ վերջին տասն օրվայ ընթացքում իր խմբի հետ տալիս էր Բագւում ներկայացումներ, երեկ, ապրիլի 17-ին, երեկոյեան հասաւ Թիֆլիս և սկսեց իր ներկայացումները Դիւմայի «Կամելիազարդ տիկին» պիեսայով։

—

Մեզ ուղարկված է հետևեալ հերքումը. «Մշակի» № 78-ում Հաւլաբարի ժողովրդական ներկայացման կօնցերտային բաժնի վերաբերմամբ պ. Լրատուն մի սխալ նկատողութիւն էր արել, գործածելով «տիրացուական եղանակներ, անպատրաստ և դէսից-դէնից հաւաքած երգիչներ» բառերը, մինչդեռ երգերի եղանակները ոչ թէ պ. Պապեանի, այլ մեր փորձված երաժիշտների գրիչների արտադրութիւն են և երգվել են աւելի մեծ բեմերի վրա, իսկ երգիչները պ. Եկմալեանի, հանգուցեալ պ. Խ. Կարա-Մուրզայի և սոցա նման երաժիշտների (Դեմուրեան, Մամաջան և Գ. Կարա-Մուրզա) պատրաստած աշակերտներն են եղել. իսկ ինչ վերաբերում է նրան, որ երգիչները եկեղեցում երգողներ են՝ մի հարց կը տանք—միթէ եկեղեցում երգողը չէ կարող բեմի վրա էլ երգել»։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Օրվայ խօսակցութեան նիւթն է քաղաքային ընթերցարան-գրադարանից մեծ քանակութեամբ գրքերի կորուստը շնորհիւ մի թերուս գրադարանապետի, որ մի քանի հարուստ խանութպանների, առանց գրաւականի բաց է թողել սովորական երկու գրքերից աւելի։ Եւ ահա այսպէս կորչում են հազար և մի չարչարանքով ձեռք բերված հատորները»։

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Տեղիս հայ-կաթօլիկ դպրոցի ուսուցիչ պ. Խաչատուր Տէր-Եղնօքեանի պատրաստած քառաձայն խումբը արդէն մի քանի անգամ է որ երգում է հայ-կաթօլիկների ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցում բստ Մ. Եկմալեանի ներդաշնակութեան։ Թէև չէ կարելի ասել, որ նորակազմ խումբը թերութիւններից բոլորովին զուրկ է, մանաւանդ, եթէ ի նկատի առնենք, որ նախ՝ շատ կարճ ժամանակում և ծանր պայմաններում է խումբը պատրաստված և երկրորդ, որ ձայների պակասութիւնը խիստ զգալի է՝ բայց և այնպէս յուսով ենք, որ խմբապետի աշխատանքը աջողութեամբ պիտի պսակվի։ Քանի որ ձայների (իգական, այն է առաջին և երկրորդ) պակասութեան մասին խօսք եղաւ՝ չենք, որ անցեալ աշնանը դիմում եղաւ ուրոնց հարկն էր, որ թոյլ տրվի օրիորդներին էլ եկեղեցում երգելու, երբ դեռ քառաձայն երգեցողութիւն չը կար, բայց բացէիբաց մերժում ստացվեց. իսկ այժմ, ինչպէս լսում ենք, հայ-կաթօլիկ համայնքի անդամներից շատերը, գլխաւորապէս երիտասարդները, որոնք ցանկանում են մշտական քառաձայն խումբ ունենալ եկեղեցում երգելու համար՝ դրած արգելքից դժգոհ են։ Յուսով ենք, որ հէնց մօտիկ ապագայում այդ արգելքը կը վերացնեն»։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Այստեղ ժամանեց Ներսէս վարդապետ Մելիք-Թանգեանը կօնսիստօրիականների գործերի քննութեան համար»։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 13-ին կայացաւ թեմական դպրոցի ուսուցիչ պ. Դեմուրեանի համերգը, օգուտ նոյն դպրոցի չքաւոր աշակերտների պ. Ն. Խանդամիրեանի թատրօնական դահլիճում։ Դահլիճը լիքն էր երկու սեռի հասարակութեամբ։ Համերգը անցաւ աջող։ Պ. Դեմուրեան ստացաւ հասարակութիւնից ընծայ»։

—

ՆՕՂԱՅՍԿԻՑ մեզ գրում են. «Զատկական տօներին, հոգևոր մխիթարութիւններից զուրկ չը մնալու համար, տեղիս փոքրաթիւ հայ համայնքը հրաւիրեց Բահմուտից Նօղայսկի հայոց նախկին ծխատէր, իսկ ներկայումս ծերութեան պատճառով քահանայագործութիւնից հրաժարված Սարգիս աւագ քահանայ Մաքսիմաճեանցին, որը գիջանելով տեղիս հայերի թախանձանքներին՝ ուրախութեամբ յանձն էր առել գալ Նօղայսկ և կարճ ժամանակամիջոցում կատարել տեղումս հոգևոր հովուի պաշտօնը։ Իբրև կրթված և ինտելիգէնտ անձնաւորութիւն՝ հայր Մաքսիմաճեանց պատկանում է տեղիս այն փոքրաթիւ քահանաների թուին, որոնք զուրկ լինելով մեր հոգևորականներին յատուկ չահասիրութիւնից, լցված են գործելու և օգտակար լինելու բուռն ցանկութեամբ։ Լըրացնելով ժողովրդի հոգեւոր պէտքերը՝ հայր Մաքսիմաճեանց իր մի քանի իմաստալից քարոզներով բարոյական բաւականութիւն պատճառեց մեզ։ Եւ, ի նկատի ունենալով տեղիս հայոց եկեղեցու ողբալի դրութիւնը, Մաքսիմաճեանց քահանան առաջարկեց կազմել՝ ծխական ժողով եկեղեցու տնտեսական դրութիւնը բարւոքելու և նրա ապահովութեան համար միջոցներ որոնելու մասին հոգ տանելու։ Ապրիլի 7-ին, Աւետման օրը, կազմված ծխական ժողովը հայր Մաքսիմաճեանցին և երէցփոխ Մ. Զօրչոփեանցին ընտրեց պատգամաւոր, որոնք ժողովի որոշմամբ գնալով Քիշինև, անձամբ ներկայանալու են թեմակալ առաջնորդին և խնդրելու նրա աջակցութիւնը եկեղեցու ապահովութեան և տեղիս հոգևորականութեան պահպանութեան գործում»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԲԱՆԱՑԻՆԵՐԸ

II

Ալբանացիների հայրենիքը Բալկանեան թերակղզու մի անկիւնն է՝ Ադրիատիկան ծովի, Յունաստանի, Չերնօգօրիայի միջտեղն ընկած։ Մեծ չէ այդ անկիւնը։ Նրա երկարութիւնը հասնում է 450 վերստի, իսկ լայնութիւնը—100—180 վերստի։

Մի վայրենի երկիր է դա, լեռներով ու ժայռերով ծածկված. կանօնաւոր ճանապարհներից ու կուլտուրայից զրկված *)։ Նա իր

*) Emile Lavele: „Die Balkanländer,“ հատ. II եր. 162.

տպվել իմ «Կայծերը»։ Այստեղ և գաւառներում ստորագրութիւն են հաւաքում նրա տպագրութեան համար։ Առաջին անգամն է, որ մեր հասարակութիւնն սկսում է համակրել և նպաստել գրականութեանը։ Դա ուրախալի երևոյթ է։ Շարունակեցէք ձեր թղթակցութիւնները «Մշակին»։ Ձեր նամակները հետաքրքիր են։ Խնդրում եմ այս ծրարով ձեզ ուղարկված նամակները հաւատարիմ մարդու միջոցով հասցնել Վան քաղաքը»։

Գ լ ո ւ խ XXI

Ինչպէս տեսանք՝ Րաֆֆին երկար չը մնաց Թաւրիզում, բայց այդ կարճ երկամեայ միջոցին էլ նա համարեա թէ ընդ միշտ ուժգնապէս մտրակելով հայ հասարակութեան թոյլ կողմերը, հին, ծուռ ու մուռ հայեացքները՝ կարողացաւ պատրաստել թարմ և ժամանակի ոգուն համապատասխանող նոր ուղղութիւն՝ նորակազմ ուսուցչական խմբի աշխատակցութեամբ։ Հէնց նրա հետ պատահած այն տխուր հանգամանքներն էին, որ առիթ տուին նոր սերունդին աչքերը չորս բանալու։ Երիտասարդ վառվռուն ոյժերը և դպրոցաւարտ աշակերտները այդ դէպքից քիչ յետոյ սկսեցին կազմել Թաւրիզում ընթերցարան—գրադարաններ, թատրօնական ներկայացումներ, զանազան բարեգործական և բարեսիրական ընկերութիւններ, կանանց ընկերութիւններ և օրիորդական դպրոցներ և այլն, որոնք մինչ օրս էլ գոյութիւն ունեն և հետզհետէ հաստատ հիմունքներ ձգելով, ճիւղեր և ընձիւղներ են արձակում դէպի Ատրպատականի հայաբնակ գիւղերը և գաւառները։ Իսկ Րաֆֆին, որ թէև հեռու աշխարհում է ապրում, բայց սակայն այդ բոլորի վրա հեռուից նայում է գուրգուրանքով և բաւականութիւն զգում։

Այժմ բանաստեղծը վերջնականապէս Թիֆլիսումն է, ինչպէս ինքն է ասում, իր սիրած աշխարհում, և վայելում է մեծանուն Գրիգոր Արծրունու համակրանքը և ընդունված է «Մըշակի» աշխատակիցների շարքում։ Նա սկսում է իր մեծաքանակ գրական հիւսուածքի—չտեսնուածի դուռը բանալ, հետզհետէ լոյս աշխարհ բերելով «Խենթը», «Խաչագողի յիշատակարանը», «Խամսայի Մելիքութիւնները», «Դաւիթ Բէգը», «Կայծերը», «Ջէլալէդինը», «Ոսկէ Աքաղաղը», «Ղարաբաղի Աստղագէտը», «Կայէնի կտակը», «Սամուէլը» 2 ստուար հատորներով։ Այս 10 աշխատութիւնները լոյս են տեսել հեղինակի կենդանութեան միջոցին 1880—1888։ Իսկ նրա մահվանից յետոյ հրատարակվել են հինգ աշխատութիւնները—«Վէպիկներ և պատկերներ», «Հայ կինը և հայ երիտասարդութիւնը», «Արծիւ Վասպուրականի», «Ջահրումար», «Մէկն այսպէս և միւսն այսպէս»։ Վերոյիշեալ աշխատութիւններից շատերը նախ հրատարակվել են մաս առ մաս «Մշակի» միջոցով և յետոյ առանձին հատորներով։ Ես չեմ խօսում նրա բազմաթիւ օգտակար և հրահանգիչ նամակների և յօդուածների մասին, որոնք իր կենդանութեան օրերում լոյս են տեսել «Մշակի», «Փորձի», «Արձագանքի» և «Աղբիւրի» մէջ. չեմ խօսում նրա անտիպ մընացած երկերի մասին։

Այդ ստուար և բազմաբովանդակ հատորներով Րաֆֆին կարողացաւ իր հմայիչ լեզուով նոր սերունդի ուշքն ու միտքը գրաւել և կըրթել։ Երիտասարդութիւնը ծարաւի կերպով կարդում էր ու կարդում նրա գրուածքը և էլի պահանջ զգում։ Ո՜րքան դժուարութիւններ է հարթել յարգելի վիպասանը՝ մինչև որ կարողացել է այդ հսկայական գործերը ի լոյս բերել։ Նա այնքան կռուել է եղել դէպի իր ձեռնարկները, որ երբ նրանց տպագրութեան է յանձնել՝ ինքն էլ անձամբ օրական մի քանի ժամ գնացել, նստել է գրաշարների շարքում, հարկաւոր բացատրութիւններ տալու համար, որպէսզի տպագրական գործերը անսայթաք ընթանան։ Այդպիսի դժնդակ աշխատութիւնների տակ ճնշված, նիւթականից զուրկ. երկաթէ Րաֆֆին դեռ էլի ոգևորված, մի կողմից էլ նորանոր մտքեր յղանալով գրում և պատրաստում էր ապագայի համար։ Այնուամենայնիւ նա Կովկասում էլ ունեցաւ մի խումբ սեւամախաձ հակառակորդներ, որոնք յանիրաւի դատափետեցին նրա վէպերը որպէս ինկվիզիտօրներ։ Մի դատաստան, որ շատ անգամ պէտք էր արդարադատութեան բովերին ենթարկել։

Եւ դա արդէն կատարվեց, երբ նրա մահից յետոյ հայ հասարակութիւնը նրա վրա երախտագիտական արձան կանգնեց Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ Դա մի խրատական ապտակ էր միևնոյն ժամանակ, որ հակառակ բանակին ստացաւ ինտելիգենտ հասարակութիւնից։ Րաֆֆին մի անվեհեր հրապարակախօս էր. նա շատ ուշ չէր դարձնում թէև ամբոխական յարձակումներին, բայց երբ ժամանակ էր գտնում՝ նրանց արժանի պատասխանն էլ չըլըտում էր նրանց երեսին։ Նա իբրև մի անսասան վիպագրող՝ մեծ զոհաբերութիւններով հրապարակ հանեց իր հեղինակութիւնները մինչև իր կեանքի վերջը, ինքն էլ նահատակ դառնալով իր ուխտած վէպերին, որոնք այսօր մեր գրասեղանների զարդն են կազմում։ Հէնց այդ իր նոր վէպերով էլ նա կարողացաւ հայ վիպական աշխարհում նոր ձևեր ստեղծել, որոց մէջ էլ պէտք է փնտրել վիպասանի փառքը։

Րաֆֆին առաջին վիպագրող հայն է, որ շրջելով թիւրքահայերի մէջ, պատկերացնում է նրանց հասարակական ցաւերի, զրկանքների և հառաչանքների արձագանգները իր վէպերում։ Թէև նա բանաստեղծական հնչուն յանգերով չէ երգել նրանց, բայց նա եղել է միշտ պարզ թարգման այդ բոլոր դարդերին, ջերմ հայրենասիրութեամբ լուսաբանելով երկրի դրութիւնը իր սեփական գեղանկար ոճով և հայեացքներով։ Նա է հանդէս բերել թիւրքահայ կեղեքիչների իսկական նկարագիրը և իր բանաստեղծական տաղանդով կարողացել է ստեղծել իր վէպերում և այնպիսի բնորոշ տիպեր, հերոսներ և դէմքեր, որոնք սակայն եղածի պէս են։

Նա ամեն ճիգ թափել է ժողովրդական ամեն տեսակ տիպեր ուրուագծելու համար, օրինակ մի Խաչօի ընտանիք, մի Սալման։ Դուրս է բերել մի Թօմաս էֆէնդի և մի Վարդան, առաջինը որպէս մի աւերիչ և խռովարար, իսկ երկրորդը որպէս մի քաջ հայրենասէր հերոս։ Րաֆֆիի բերանում կարծես խօսքերի հեղեղ կայ՝ հետզհետէ հետաքրքիր և լայնարձակ գլուխներ արտադրելու համար, որոց մէջ եռում են նրա վսեմ զգացմունքները՝ ուղղված ժողովուրդին։ Նա նկարագրում է, օրինակ, մի վանք, նրա շրջակայքը, ուխտաւորների խումբը, սազ, աշուղ, սիրահարներ, հիւանդոտներ և ընկաւորներ, այնպիսի տիպիքական կերպով, որ մարդ կարծում է թէ ինքն անձամբ ներկայ է այդ բոլորին։ Նա խօսում է ջրի, ցամաքի, լեռների և բնութեան հրաշալիքների վրա, այնպէս մարմնացրած՝ որպէս մի հայելի, մի լուսանկար։ Եւ իսկապէս դրանք են նրա վառվըռուն մտքի մեծ ոյժը։

(Կը շարունակվի)

աշխարհագրական դիրքի համեմատ՝ բաժանված է երեք մասի։ Դրանցից առաջին մասը տարածված է յունական սահմանագլխից մինչև Շկումբա գետը, երկրորդ մասը—Շկումբայից մինչև Չերնօգօրիայի սահմանները, իսկ երրորդ մասը ընկած է հիւսիս-արևելքում և յայտնի է Նոր-Ալբանիա կամ Հին-Սերբիա անունով։ Այս վերջին մասում բաւական մեծ թիւ են կազմում սերբերը։ Իսկ ալբանացիների ամենաստուար մասը կենտրօնացած է հարաւային և հիւսիսային Ալբանիայում։ Դա է նրանց բուն հայրենիքը—այժմեան Ալբանիան։

Այդ երկիրն այնքան վայրի է, այնքան լեռնոտ, որ նոյն-իսկ ամենամօտիկ գաւառների մէջ չը կայ հաղորդակցութիւն ու մօտիկ յարաբերութիւն։ Ազգաբնակութեան ընդհանուր կապը նշմարելի է գաւառում միայն բացառիկ դէպքերում, երբ հարկաւոր է լինում մի զօրեղ ցոյց անել հարևանների դէմ և ընդհանուր ալբանական շահերն ու պրեստիժը պաշտպանել։

Ալբանացիները չափազանց մոլեռանդ ու դաժան են քրիստոնեաների վերաբերմամբ և յանդուգն, համարձակ ու անվախ՝ թիւրք իշխանութեան դէմ։ Ալբանացիների համար գոյութիւն չունեն համբերատարութիւն, հեռադիտութիւն ու երկիւղ կոչվող յատկութիւնները։ Րոպէական զայրոյթի ազդեցութեան տակ նա կանէ ամեն ինչ, թէկուզ դրա համար անհրաժեշտ լինի մարդկային կեանք զոհել, անմեղ արիւն հոսեցնել։

Ալբանիայի ամենախռովարար տարրը կենտրօնացած է Իպէկ, Դեակօվօ, Լիւմա, Պրիշտին, Պրիզրէն, Միտրովիցա և Նոր-Բազար գաւառներում։ Դրանք են ալբանական շարժման գլխաւոր վայրերը, դրանք են հարևանների վրա սարսափ ազդող և քաղաքական բարդութիւններ առաջացնող անկիւնները։

Ալբանացիների թիւը հասնում է մէկ միլիօն երկու հարիւր հազարի *)։ Բայց դա մօտաւոր քանակութիւնն է և ոչ իսկական, որովհետև ընդհանրապէս Թիւրքիայում և առանձնապէս Ալբանիայում չը կայ կանօնաւոր վիճակագրութիւն, չը կան ճիշտ տեղեկութիւններ երկրի ու նրա ազգաբնակութեան մասին։

Դեռ XV-դ դարից սկսած իսլամը արմատներ է գցել այդ վայրենաբարոյ լեռնականների մէջ։ Եւ ժամանակի ընթացքում աւելի հաստատվել ու ճիւղաւորվել են այդ արմատները, այնպէս որ այժմ ալբանացիների ամենամեծ մասը մահմէտական է։ Եթէ դարձեալ մօտաւոր թուեր վերցնելու լինենք՝ այն ժամանակ կը ստանանք Ալբանիայի ազգաբնակութեան հետևեալ դաւանաբանական բաժանումը—

մօտ 700,000 մահմէդականներ
» 500,000 քրիստոնեաներ,

որոնցից 300,000 կաթօլիկներ—հիւսիսային Ալբանիայում և 200.000 օրթօդօքս՝ հարաւային գաւառներում։

Ալբանացիների ամբողջ հասարակական-քաղաքական կեանքը հիմնված է՝ ընտանեկան և ցեղային կազմի վրա։ Իսկ այդ կազմը մինչև այժմ էլ պահպանել է իր նահապետական ձևը։ Ընտանիքներն այնքան մեծ են, այնքան բազմամարդ, որ երբեմն ունենում են 100—120 անդամներ։ Ցեղային կապն այնքան լայն է, որ երբեմն հասնում է մինչև 60—80-րորդ ճիւղը։ Ցեղակից ընտանիքները (շատ անգամ 300—350) կազմում են մի ամբողջութիւն, մի ֆ ի ս (ցեղ)։ Այդ ամբողջութեան բարձրագոյն դատաւորն ու իշխանաւորը կազմում է ծերունիների խորհուրդը, որի վճիռն անբեկանելի, անվիճարկելի է։ Այդ միևնոյն խորհուրդն ընտրում է ամբողջ ցեղի համար զօրավարներ, որոնք կոչվում են բայրաղտարներ։

Թիւրքական օրէնքները գոյութիւն չունեն ալբանացիների համար։ Սովորութիւնների իրաւունքն է նրանց օրէնսդրական ամբողջ կօդէքսը կազմում։ Եւ արեան վրէժխնդրութիւնն ու «բեսան»—հաշտութիւնն են այդ կօդէքսի երկու գլխաւոր հիմունքները։

Արեան վրէժխնդրութիւն լինում է թէ առանձին ընտանիքների և թէ ամբողջ ցեղերի մէջ և տևում է շատ ու շատ երկար ժամանակ—սերունդից սերունդ։

Այդ վրէժխնդրութիւնը լինում է երկու տեսակ—լիակատար և կիսով չափ, կամ ուրիշ խօսքով ասած՝ կարելի է առնել թշնամու «ամբողջ արիւնը» կամ «կէս արիւնը»։ Առաջինը նշանակված է սպանութեան համար, իսկ երկրորդը՝ ուրիշ յանցանքների—վիրաւորանքի, աւարառութեան, հրդեհելու համար և այլն։

Նոյն-իսկ թիւրք իշխանաւորները—վալի, գայմագամ և այլն—չեն վստահանում քանդել ալբանական «բեսի» դաշնավճիռը։ Նրանք միշտ զիջում են, վախենալով աւելի մեծ բարդութիւններից։ Ահա օրինակը։

Սկուտարիի մի նշանաւոր թիւրք սպանում է լեռնական ալբանացուն։ Համապատասխան ցեղի «խորհուրդը» իսկոյն վճիռ է կայացնում «արեան ամբողջ վրէժխնդրութիւն» յայտնել—«արիւն առնել», սպանելով թիւրքի բոլոր ազգականներին։ Երբ այդ լուրը հասնում է վալիին՝ նա իսկոյն իր մօտ է կանչում այդ ցեղի ծերունիներին, բայց ոչ թէ նրանց վճիռը քանդելու, թիւրքական օրէնքով նոր դատաստան անելու, այլ խնդրելու, որպէսզի նրանք գոնէ քիչ սահմանափակեն վրէժխնդրութիւնը, բաւականանալով միայն մի-երկու սպանութեամբ։ Ահա այդքան մեծ է ալբանական «ֆիսի» հեղինակութիւնը։

Պարզ է, որ այսպիսի պայմաններում Ալբանիայի ներքին կեանքում շատ մեծ տեղ է բռնում ժառանգական թշնամութիւնը, շատ յաճախ են պատահում սպանութիւններ ու արիւնահեղ ընդհարումներ։

Բայց երբ հարկաւոր է լինում ընդհանուր շահերը պաշտպանել, ընդհանուր թշնամու դէմ կռուել՝ այն ժամանակ ալբանական ժողովուրդը մի համերաշխ ամբողջութիւն է դառնում։ Թշնամի ցեղերը մոռանում են արեան վրէժխնդրութիւնը, ժամանակաւոր հաշտութիւն են կայացնում, որպէսզի միահամուռ ուժերով գործեն *)։

Թէ մահմեդական և թէ քրիստոնեայ ալբանացիները աչքի են ընկնում իրանց կրօնական ջերմեռանդութեամբ։ Հոգևորական դասակարգը շատ մեծ հեղինակութիւն է վայելում ժողովրդի կողմից։ Նրանց խօսքն ազդու է, անձնաւորութիւնն անձեռնմխելի։ Իբրև ապացոյց բաւական է յիշել հետևեալ բնորոշ դէպքը **)։

Ալբանական մի ցեղ որոշում է իր միջից արտաքսել մի այրի կնոջ, որ յղիացել էր ամուսնու մահից $3\frac{1}{2}$ տարի յետոյ։ Փաստը դատապարտելի էր, յանցանքն ակներև. բայց միջամտում է կաթօլիկ քահանան, և հարցն այլ կերպարանք է ընդունում։ Քահանան ինքը մեղաւոր էր այդ գործում, ուստի աշխատում էր կնոջը պատժից ազատել։ Նա յայտնում է, որ եթէ ամուսինների սէրն ուժեղ է՝ այն ժամանակ Ս. Կոյսի առանձին բարեհաճութեամբ կինը կարող է ամուսնու մահից յետոյ էլ յղիանալ—մինչև հինգերորդ տարին։

Եւ այդպիսի ֆանտաստիկ բացատրութիւնը միանգամայն հանգստացնում է դրդված ժողովրդին։

Ընդունակ ժողովուրդ չեն ալբանացիները։ Գերմանացի մարդաբան Տրէգերը, որ 1998—1900 թ. ճանապարհորդել է Ալբանիայում և մանրամասնօրէն ուսումնասիրել ալբանացիների գանգի և ուղեղի կազմութիւնը՝ հաղորդում է, որ այդ ժողովուրդն ընդունակ չէ կուլտուրական զարգացման, որ նրան անմատչելի ու անհասկանալի են էսթետիկական զուարճութիւնները։

Չափազանց թոյլ է ալբանացիների ազգային գիտակցութիւնը։ Նրանց շաղկապողը ռազմական գործերն են, ընդհանուր վտանգը։ Նրանց համար ամենից մեծ արժէք ունեն լաւ զէնքն ու գրաստը, պապղուն հագուստն ու զարդերը։

Վաճառականութիւնն ու արհեստները զզուելի են ալբանացիների համար։ Կռուի դաշտն է նրանց սիրած ասպարէզը։ Զինուորական ծառայութիւնն է նրանց փայփայած զբաղմունքը։

Ե. Թ.

*) „Новое Время", № 9727.

*) „Verhandlungen der Gesellschaft für Erdkunde" 1880, № 7.

**) „Нов. Вр. № 9728.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Temps» լրագրին գրում են Կ. Պօլսից, որ թիւրքական արտակարգ զինուորական մասնաժողովը երկու օր և երկու գիշեր անընդհատ նիստ ունէր Իլդիզ-Կիօսկում, որի ժամանակ ծրագիր էր մշակւում ալբանացիներին ճնշելու և մակեդօնական հրոսակային խմբերի դէմ մաքառելու համար։ Ծրագրի մի որոշ մասը մշակելուց յետոյ՝ նա անմիջապէս հաղորդվում էր Ուսկիւբ՝ գեներալ-ինսպէկտոր Խիլմի փաշային։ Համաձայն այս ծրագրի՝ Մակեդօնիան և Ալբանիան կը բաժանվեն զինուորական շրջանների, և իւրաքանչիւրը նրանցից կը յանձնվի կառավարելու մի-մի պատասխանատու կառավարչի։ Այդ կառավարիչներին տրվում է լիակատար ազատութիւն և յանձնարարվում են գործադրելու ամենախիստ միջոցներ, կարևոր դէպքերում միացնելով իրար հետ երկու հարևան շրջանների ուժերը։ Ենթադրում են, որ այս պայմաններում մակեդօնական հրոսակախմբերին դժուար կը լինի փախուստ տալ հալածանքներից։

—Այն կրօնական միաբանութիւնները, որոնք թոյլտուութիւն չեն ստացել շարունակելու իրանց գործունէութիւնը Ֆրանսիայում, որոշել են բացարձակ կերպով դիմադրութիւն ցոյց տալ կառավարութեանը։ Պարիզի կրօնական միաբանութիւններից միայն երկուսը,—Ս. Խորհուրդների եղբայրները և անգլիական պասսիօնիստները,—ենթարկվեցին կառավարութեան հրամանին և թողին ու հեռացան իրանց վանքերից։ Միւս միաբանութիւնները հրաժարվում են նոյնը անելուց։ Կապուցինների, ասումպսիօնիստների և մի քանի այլ միաբանութիւնների դէմ արդէն դատ է սկսված ուղղիչ դատարանում՝ վանքերը փակել չը կամենալու համար։ Կրօնական միաբանութիւններին պաշտպան կանգնեցին ֆրանսիական եպիսկոպոսներից շատերը։ Այսպէս, Լիօնի կարդինալ—եպիսկոպոսը տեղեկացրեց մինիստր-նախագահ Կօմբին, որ հնարաւոր չէ համարում կատարել նրա շրջաբերականը, որով արգելվում է չը թոյլատրված միաբանութիւնների անդամներին քարոզներ խօսել եկեղեցիներում։ Նոյն բանը յայտնեց և Նանտի եպիսկոպոս մօնսինեօր Րուարը։ Աւելի ևս վճռական մերժումով պատասխանեց կառավարութեան Նանսիի եպիսկոպոս Տիւրինազ, որ եկեղեցու բեմից յայտնեց, թէ պէտք է բողոքել կառավարութեան բռնած ընթացքի դէմ ոչ միայն խօսքով, այլ և գործով։ «Ես,—աւելացրեց նա, արդէն քարոզչի տեղ եմ տուել Բավէնէ աբբային, որ պատկանում է եզուիտների չը թոյլատրված միաբանութեան, և տեսնենք, կը համարձակի՞ արդեօք կառավարութիւնը հալածանք սկսելու իմ դէմ»։ Պերիգէ եպիսկոպոսը հրատարակել է մի հովուական թուղթ, որով համոզում է զանազան միաբանութիւնների անդամներին՝ չենթարկվել կառավարութեան հրամաններին։ «Այժմ,—գրում է նա, քրիստոնեաները պէտք է բարձրացնեն Ժաննա դ'Արկի դրօշակը և չը խնայեն իրանց արիւնն ու գոյքը արդար գործի պաշտպանութեան համար»։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

16 ապրիլի

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Բ. Դուռը յայտնում է, թէ ինքը գոհացուցիչ տեղեկութիւններ է ստացել Իպէկի մասնաժողովից և Օմէր-Ռուշդի մարշալից։ Կարելի է յուսալ, որ բոլոր ալբանական ցեղերը կը հրաժարվեն րէֆօրմներին դիմադրելուց և ամենամօտ ժամանակում կատարեալ անդորրութիւնը կը վերականգնվի։

ՍՕՖԻԱ։ «Բօլգարական գործակալութիւնը» անհիմն է հրատարակում այն լուրը, իբրև թէ սահմանագլխի վրա ընդհարումն է տեղի ունեցել թիւրք և բօլգարական զօրքերի միջև։

ՀՌՈՄ։ Հանդիսաւոր ճաշկերոյթի ժամանակ Վիկտոր Էմմանուէլ թագաւորը իտալերէն լեզուով բաժակ առաջարկեց անգլիական թագաւորի, թագուհու և թագաւորական տոհմի պատւին։ Էդուարդ թագաւորը պատասխանեց անգլիերէն լեզուով և խմեց իտալական թագաւորի և թագուհու կենացը։

ՄՕՍԿՎԱ։ Առաւօտը Նոցա Կայսերական Մեծութիւնները և Նոցա Կայսերական Բարձրութիւնները այցելեցին սինօդի տպարանը. մուտքի մօտ Նրանց դիմաւորեցին սենատոր Սաբլէր, տպարանի կառավարիչը և պաշտօնեաները. բանուորներն ու աշակերտները կանգնել էին իրանց սեփական երգեցիկ խմբով և նուագախմբով։ Բանուորներից աւագը, Աֆանասիեվ, Նոցա Մեծութիւններին մատուցեց բանուորների նկարած սրբի պատկեր. Թագուհի Կայսրուհուն և Մեծ Իշխանուհուն մատուցվեցին ծաղկէ փնջեր։ Երգեցիկ խումբն ու նուագախումբը կատարեցին ազգային օրհներգը։ Նոցա Մեծութիւնները մանրամասն դիտեցին տպարանը, գրադարանը և թանգարանը։ Պետրոս Մեծի տպագրական մամուլով տպագրութիւն կատարվեց Նոցա Մեծութիւնների ներկայութեամբ. ներքևը նայեցին առաջին տպագրիչ Իվան Ֆեդրովի մահարձանի արտատիպը։ Այստեղից Նոցա Մեծութիւնները ուղևորվեցին Պօկրովսկի տաճարը, որտեղ դիմաւորվեցին հոգևորականութիւնից, դիտեցին տաճարն ու խորանը և համբուրեցին պաշտպան ս. Աստուածածնի պատկերը և ս. Բարսեղի ու Երանելի Ցօմեանի մասունքները և օրհնութեան պատկերներ ընդունելով ուղևորվեցին Նօվօսպասսկի վանքը։

ԼՕՆԴՕՆ։ Լորդերի պալատ։ Սօմալիների երկրում կատարված անցքերի վերաբերեալ հարցապնդումին պատասխանելով Լանսդօուն յայտնեց, թէ գեներալ Մաննինգին հրամանագրված է ներկայացնել մանրամասն զեկուցում գործերի դրութեան մասին։

ՊՐԱԳԱ։ Աշում և շրջակայքում զգացվեցին մի քանի ստորերկրեայ ցնցումներ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Վիլհէլմ կայսրի Հռոմ ուղևորվելու ժամանակ նրան պէտք է ուղեկցեն կոմս Բիւլօվ և ֆէլդմարշալ Վալդէրզէէ։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Որովհետև Պօրտ-Սայիդում նըկատված է ժանտախտով հիւանդանալու դէպք՝ ուստի սանիտարական խորհուրդը որոշեց՝ Պօրտ-Սայիդից եկող նաւերը ենթարկել 24 ժամվայ դիտողութեան և դէզինֆէկցիայի։

ՀՌՈՄ։ Ապրիլի 15-ին թագաւորը, Վիկտոր-Էմմանուէլ թագաւորի հետ միասին, նայեց քաղաքի զանազան ուշագրաւ տեղերը և երեկոյին ընդունեց դիպլօմատների խումբը։ Երեկոյեան 8 ժամին տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ճաշկերոյթ, իսկ ճաշից յետոյ ներկայացում Արգէնտինա թատրօնում։

ՎԻԵՆՆԱ։ Սակսօնական թագաւորը մեկնեցաւ դէպի Միւնխէն։ Կայսրը թագաւորին ուղեկցեց մինչև կայարան։

17 ապրիլի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բարձրագոյն հրովարտակ, տրված Մեծ Իշխան Սերգէյ Ալէքսանդրօվիչի անունով։ «Ձերդ Կայսերական Բարձրութիւն. Աստուած նորից մխիթարութիւն շնորհեց Ինձ և Թագուհի Կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդօրօվնային՝ Մեր Որդոց հետ, Մոսկվայում անց կացնել Աւագ շաբաթվայ օրերը և արժանանալ Սուրբ Հաղորդութեան և ուրախութեամբ տօնել Քրիստոսի Սուրբ Յարութիւնը։ Սուրբ մօր՝ եկեղեցու հովանու տակ, վաղեմի Կրէմլի պարիսպների մէջ, Մոսկովեան մեծ սրբութիւնների և մայրենի երկրի պատմութեան փառաւոր յուշարձանների մէջ, ռուսաց հնութեան աւանդների և ժողովրդի զգացմունքների արտայայտութեան մէջ Ես գտնում եմ ոյժի կազդուրումն՝ ծառայելու սիրեցեալ հայրենիքին։ Այսպիսի հոգեկան տրամադրութեան մէջ Ես սրտագին պահանջ եմ զգում արտայայտելու Ձեր Կայսերական Բարձրութեան և Ձեր միջոցով Ինձ համար թանգագին Մոսկվային՝ Ինձ ոգևորող շնորհակալութեան զգացումները այն ուրախառիթ և կենդանացուցիչ օրերի համար, որ Ես անց կացրի այստեղ Իմ Ընտանիքի հետ։ Յայտնում եմ նոյնպէս Ձեր Բարձրութեան Իմ սրտագին գոհունակութիւնը՝ անխոնջ և արդիւնաւոր ջանքերի համար՝ յօգուտ նախաթոռ քաղաքի և նրա մէջ տիրող օրինակելի կարգապահութեան համար։ Ինձ համար ուրախալի էր համոզվել, որ այս կարգը պահպանելու մէջ մրցում էր՝ այս նպատակի համար հրաւիրված պաշտօնէութեան հետ ինքը ժողովուրդը։ Մնում եմ առ Ձեզ յաւէտ անփոփոխ բարեհաճ»։ Բնագրի վրա Նորին Մեծութեան Սեփական ձեռքով ստորագրված է «Սրտանց Ձեզ սիրող և շնորհակալ Նիկօլայ»։

ՍՕՖԻԱ։ Լրագիրները հաղորդում են, թէ ապրիլի 15-ին, Սալօնիկից 15 քիլօմէտր հեռաւորութեան վրա, Դէդէաղաչ գծի վրա պայթեցրած է այն գնացքը, որ փոխադրում էր թիւրքական զօրքեր։ Սկսվեցին խիստ ընդհարումներ Տրօսկովի և Դօկատենչևի մօտերքում, Ջումայի ղազայում։ Խմբերից մի քանի անձնաւորութիւններ, որոնք փախել անցել էին սահմանը՝ ձերբակալվեցին բօլգարական ոստիկանութեան կողմից։ Թիւրքական կառավարութիւնը զինաթափ է անում Մակեդօնիայի ազգաբնակութիւնը։ Ապրիլի 15-ին Սալօնիկի մօտ դինամիտային փորձ է արված զինուորական գնացքի դէմ. կէս-պաշտօնական տեղեկութեան նայելով՝ խորտակված է միայն շոգեշարժը, իսկ կօմիտէտների տեղեկութիւններին նայելով՝ կան սպանվածներ ու վիրաւորվածներ։

ՄՕՍԿՎԱ։ Ապրիլի 16-ին, չորրորդ ժամին, Նոցա Կայսերական Մեծութիւնները այցելեցին Ստրաստնի վանքը. Երեկոյեան 7 ժամին տեղի ունեցաւ Նոցա Մեծութիւնների մեկնումը Մօսկվայից։ Մեծ բազմութեամբ հաւաքված ժողովուրդը լցրել էր փողոցները, որոնց միջով ընկնում էր Թագաւորի ճանապարհը. զօրքերը, հետևակ շարքով կանգնած էին անկրակ զէնքերով, նուագարանների խմբերով։ Կայարանում հաւաքված էին այն տիկինները, որոնք մուտք ունեն պալատում, ներքին գործերի մինիստրը, պատուաւոր խնամակալները, զօրքերի հրամանատարի օգնական գեներալ-ադիւտանտ Դանիլօվ, գեներալ-նահանգապետի օգնական հօֆմէյստէր Բուլիգին և ուրիշները։ Զօրքի և ժողովրդի «ուրայի» և ժողովրդական օրհներգի ուղեկցութեամբ Նոցա Մեծութիւնները դուրս եկան բաց կառքով, կանգ առան Իվէրիական մատուռի մօտ և երկրպագեցին Աստուածամօր պատկերին։ Մեծ Իշխանը և Մեծ Իշխանուհին դիմաւորեցին Նոցա Մեծութիւններին կայարանում։ Օգոստափառ Որդիները կայարան հասել էին մի ժամ առաջ։ Նոցա Մեծութիւնները շրջեցին ժողովվածների մէջ և ողորմածաբար հրաժեշտ

տալով՝ մասն վագօնի։ Գնացքը ճանապարհն ընկաւ ժողովրդի ընդհանուր «ուռայի» ուղեկցութեամբ։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Թիւրքական զօրքերի վերջին երկու ընդհարումները ապստամբների հետ տեղի ունեցան մէկը Իշտիպի մօտ, իսկ միւսը Պետրիչէօկի շրջանում։

ԲԻԶԵՐՏԱ։ Նախագահ Լուբէն «Ժաննա դ'Արկ» նաւով այսօր այստեղ հասաւ։

ՀՌՈՄ։ Էդուարդ թագաւորը չքախմբի երեք մարդով մեկնեցաւ անգլիական դեսպանատնից։

ՀՌՈՄ։ Անգլիական թագաւորի պատւին տեղի ունեցաւ մեծ զօրահանդէս, որին մասնակցում էին 20,000 զինուորներ։

ԲԵՐԼԻՆ։ Նախագահի հարցի առիթով, թէ արդեօք կառավարութիւնը բացատրութիւն կը տայ, և երբ, այն հարցապնդումին, որ վերաբերում էր առևտրական դաշնագրների դադարեցնելու ժամանակամիջոցին՝ ստատս-սեկրետար Պոսադովսկի յայտնեց, թէ պետական կանցլերը, ի նկատի ունենալով անյետաձգելի և հիմնաւոր պատճառները, որոնք շօշափում են գիւղատնտեսական շահերը, չէ կարող տալ բացատրութիւն, թէ գոյութիւն ունեցող առևտրական դաշնագրները երբ կը յայտարարվեն ոչնչացած և կը փոխարինվեն նորերով։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
և ուղարկվեց բաժանորդներին

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԻԴԷԱԼԻՍՏ ՇԻԼԼԵՐ

գրքի առաջին հատորը։ Գինն է 1 ր. 50 կ., չթեղ կազմով 2 ր. 50 կ.։ Երկրորդ հատորը մամուլի տակ է։ Բաժանորդագրութիւնը փակված է։

Բոլոր հայ գրողները կարող են ստանալ մեր գրքերը, փոխադարձաբար ուղարկելով իրանց աշխատութիւններից։ Ընթերցասէր, բայց միջոց չունեցող, ընտանիքները դիմելով հեղինակին, կարող են ստանալ ձրիապէս։ Մեր հասցէն. Петербургъ Пушкиская скоропечатня (Лештуковъ пер. 4) Др. фил. С. Тараянцъ. 3—3

ՄՆԱՑԱԿԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆԸ

Տեղափոխվեց Պուշկինեան փողոց, Քաղաքային Կրեդիտական ընկերութեան տունը (նախկին Տէր-Աստուրովի)։

ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ ՀԱՅ ԳՐԱՇԱՐՆԵՐ

3—3

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

ԼԷՕԻ հետևեալ աշխատութիւնները, գեղեցիկ, գոյներով տպած կազմերի մէջ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, հատ. II 2 ր. 70 կ.
ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ, երկու հատոր մի կազմի մէջ, առանց ճանապարհածախսի 2 ր. 70 կ.
Ճանապարհածախսով 3 ր. 20 կ.
ՅՈՎՍԷՓ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ 1 ր. 20 կ.

Ստանալ կարելի է 1) Թիֆլիսում—հեղինակից, «Մշակի» խմբագրատան, և «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցում (Առևտրական բանկի կողքին, Լալայեվի տուն). Բագւում—«Պրոմէթէուս» ընկերութեան գրավաճառանոցում։ 7—10

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ

ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ

ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՒՇԻՐՈՒՄ

(Հիմնված 25 տարուց ի վեր)

Հաղորդում է մանրամասն տեղեկութիւններ Պարսից ծոցի առևտուրի մասին, ունի ներկայացուցիչներ հարաւային Պարսկաստանի նշանաւոր կենտրոններում, ընդունում է յանձնարարութիւններ, գնում եւ վաճառում է ապրանքներ, փոխադրում է Եւրոպայից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Եւրոպա, դիւրամատչելի պայմաններով.—Հասցէն. Zeytoon B. G. Buchier Persian-Bulf. 86—100

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Երեքշաբթի, ապրիլի 29-ին
Հայոց Դրամատիկական ընկերութիւնը, սիրողների բարեհաճ մասնակցութեամբ
կը ներկայացնէ

I

ԱՅՐՎՈՂ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Դրամատ. էդիւտ 1 գործ. հեղ. Գնեդիչի, թարգմ. Ագուլեանցի։

Մասնակցում են՝ տ. Ս. Քալանթարեան, պ. պ. Ա. Մինասեան, Գ. Ցուրինեան։

II

ԽԱՆԴՈՏ

Կոմեդիա 3 գործ. հեղ. Բիսսօնի, թարգմ. Նելեանի։

Մասնակցում են՝ տ.տ. Կրասիլնիկեան, Հ. Նաւասարդեան, օր.օր. Հ. Աղասարեան, Ս. Աբխազովեան, Մ. Զալալեան, Օհանեան և ***, պ.պ. Մ. Աթարէգեան, Մ, Գէորգեան, Ա. Էմինեան, Ա. Զարգարեան, Ա. Մինասեան, Ղ. Տիգրանեան, Ա. Զմչկեան։

Վաղօրօք տոմսակ առնել ցանկացողները կարող են դիմել ընկերութեան անդամ տ. Շ. Լալայեանցին (Голов. д. Окоева) առաւօտեան ժամը 10—1-ը, իսկ ապրիլի 25-ից տոմսակները կը վաճառվեն թատրօնի կասսայում։

Տեղերի գինը բենեֆիսային է։

Սկիզբն է երեկոյեան $8\frac{1}{2}$ ժամին։

(18, 20, 22, 25 և 29-ին) 1—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է, որ հանգուցեալ Յովհաննէս Խուդադեանի անունով, առաջիկայ սեպտեմբեր ամսի սկզբին, Թիֆլիսում բացվելու է աղջկանց որբանոց։ Որբանոցում ընդունվելու են Թիֆլիսում բնակվող հայ-լուսաւորչական 6-ից մինչև 12 տարեկան հասակի որբ աղջիկներ։ Ընդունելութեան համար պէտք է ներկայացվի խնդիր, Թիֆլիսի հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութեան անունով։ Խնդրի հետ լինելու է մետրիքական և որբանութիւնից չքաւորութեան վկայականներ։ Խնդիրներ ընդունվելու են մինչև յունիսի 1-ը ամեն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից, առաւօտեան ժամը 11-ից մինչև 2-ը ընկերութեան գրասենեակում (Армянскій Базаръ, домъ Городск. Кредитнаго Общества, Բագում)։ Մանրամասն տեղեկութիւններ կը տրվեն խնդիրները ներկայացնելիս։ 1—5

ՀՐԱՒԷՐ

Ապրիլի 20-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Բեթղեհէմի ս. Աստուածածնի եկեղեցումը ժողով է լինելու ներկայ երեքփոխի հաշիւը քննելու. ուստի սրանով մեծ. պ.պ. ծխականներին երկրորդ անգամ հրաւիրվում են ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցումը քննութեանը մասնակցելու։

Գործակալ Թիֆլիսի ա. մասի՝
Գրիգոր աւագ քահանայ Մանդակունի
1—2

ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ

որ գիտէ ֆրանսերէն, մուզիկայ, ցանկանում է դասեր ունենալ փոքր ընտանիքի մէջ, կամ մասնաւոր. կարող է և գանձապահ լինել, գիտէ և ռէմինգտօնի վրա գրել, յօժար է և քաղաքից դուրս։

Дворцовая улица, спросить въ конторѣ Самадовой. 1—3

Համալսարանի մի ուսանող որոնում է դասեր միջնակարգ դպրոցների բոլոր առարկաներից և հայերէնից. Аргутинская, д. № 58, ст. А. Ам. 1—5

Լոյս տեսաւ
ԲԱԳՐԱՏ ԱՅՎԱԶԵԱՆՑԻ
Նոր վէպիկը

ՍԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Գինը 35 կոպէկ։ Հիւսիսի Արծիւը, պատմական վէպ, գինը 1 րուբլի։ Գումարով գնողներին զիջում։ Դիմել հեղինակին՝ Тифлисъ, Дворянская ул. № 6. Баграту Айвазянцу կամ «Կենտրօնական գրավաճառանոցին» իսկ Բագվում Յովհաննէս Ղազանչեանցին։ 1—2

Սրանով պատիւ ունենք յայտնելու յարգելի հասարակութեանը որ

ԵՂԲ. Յ. Ե. և Ս. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆՆԵՐԻ

Մանուֆակտուրային վաճառատունը սոյն ապրիլ ամսի 10-ից տեղափոխվել է Միջի փողոցում եղած պ. Մանթաշեանի Гостинный Дворъ կոչվող նոր շինութիւնը։

(13, 15, 17) 3—3

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ

(Կ. Պոլիս)

Եկեղեցասէր մի անձնաւորութիւն, նպատակ ունենալով եկեղեցականութեան և ժողովրդեան հաւասարապէս օգտակար լինել, առաջինին քարոզի նիւթը ուսումնասիրելու և պատրաստելու առիթ ընծայելով և վերջինին ալ քարոզի գիրք մը մատուցանելով, որոշած է գրված քարոզներու մրցում մը բանալ, և ընտրելագոյն քարոզներէ հատոր մը հրատարակել ի պէտս հաւատացելոց։

Մրցման կրնան մասնակցիլ ամեն եկեղեցականք, որք Հայ Ուղղափառ ս. Եկեղեցւոյ պաշտօնեայ են, եպիսկոպոս, վարդապետ, քահանայ, մինչև սարկաւագները, և որք դատապարտութեան մը ներքև չեն գտնուիր։

Քարոզ գրողները պէտք է ծածկանունով մը նշանակուին կամ ստորագրեն և միանգամայն կնքեալ պահարանի մը մէջ իրենց բուն անունը գրեն և պահարանին վրա իրենց ընտրած ծածկանունը նշանակեն և ի միասին ղրկեն։ Այդ պահարանները պիտի բացուին քննութեանց աւարտելէն յետոյ, և հրատարակութեան առթիւ միայն պիտի ծանուցուին հեղինակաց անունները։

Լաւագոյն քարոզները գրողներու համար սահմանված մրցանակներն են, մէկ առաջին մրցանակ 500 ֆրանկ, երկու երկրորդ մրցանակ 200 ֆրանկ իւրաքանչիւրը, չորս երրորդ մրցանակ 100 ֆրանկ իւրաքանչիւրը, չորս չորրորդ մրցանակ 50 ֆրանկ իւրաքանչիւրը, և վեց հինգերորդ մրցանակ պարզ գովութեան յիշատակ, որ է տպագրութեան արժանաւորութիւն։

Մրցման քննութիւնները և որոշումները և բոլոր գործողութիւնները յանձնված են Ց. Ի. Գրական Յանձնաժողովոյ, Սրբազան Պատրիարքին նախագահութեան ներքև, որոյ անուան պէտք է յղուին բոլոր գրված քարոզները, վերոյիշված բուն անունի և ծածկանունի կնքեալ պահարաններուն հետ։ Գրութիւնները պէտք է Պատրիարքարան հասնին յայտարարութեանս թւականէն մինչև վեց ամիս լրացեալ, այսինքն մինչև տարւոյս հոկտեմբեր ամսոյն վերջը։ Իւրաքանչիւր մրցման մասնակցող եկեղեցական կրնայ մէկէ աւելի քարոզներ յղել, բայց երկու մրցանակէ աւելի չը կրնար ստանալ, եթէ աւելի թւով քարոզներ ունենայ ընտիր դասուածներուն մէջ։ Յանձնաժողովոյ եկեղեցական անդամք ալ մրցման չեն կրնար մասնակցիլ։

Քարոզներուն պատրաստութեան մէջ պահուելիք պայմաններն ալ հետևեալներն են։

1) Քարոզները պիտի գրուին մեզի սովորական եղած կամ արևմտեան կոչուած հայերէն աշխարհաբարով։ Արևելեան կոչուած աշխարհաբարով գրուածները կրնան ընդունվիլ, բայց հրատարակութեան առթիւ պիտի փոխուին մեր գործածական աշխարհաբարին յանձնաժողովոյ հոգածութեամբ։

2) Լեզուն պիտի ըլլայ մաքուր և սահուն և ժողովրդեան համար դիւրիմաց։

3) Ընդարձակութիւնը պիտի ըլլայ չափաւոր, ոչ շատ համառօտ և ոչ շատ երկար, այնպէս որ բարձրաձայն ընթերցումը առնուազն 20 և առաւելն 40 վայրկենի չափ տեւէ։

4) Քարոզը ոչ թարգմանութիւն պիտի ըլլայ և ոչ շատ մերձաւոր հետևողութիւն, այլ բնագիր գրուած մը։

5) Բնաբանը հարկաւ Սուրբ Գիրքէն առնուած պիտի ըլլայ և քարոզն ալ Սուրբ Գրքի վկայութիւններով զարդարված։

6) Նիւթը քրիստոնէական բարոյականին վրա հիմնված պիտի ըլլայ և միանգամայն քրիստոնէական կենցաղին օգտակար։

7) Լոկ աշխարհային և քաղաքական նիւթեր և գրուածներ ընդունելի պիտի չըլլան։

8) Քարոզութեան հոգին Աւետարանական վարդապետութեան և Հայ սուրբ եկեղեցւոյ աւանդութեանց համաձայն պէտք է ըլլայ։

9) Նիւթի ընտրութիւնը գրողներուն թողուած է, բայց կը խնդրուի որ տարբերութեան և նորութեան մտադրութիւն դարձուի, վասն զի մի և նոյն նիւթով և նման բովանդակութեամբ քարոզներէն բնական է որ լաւագոյնը միայն ընդունուի, և մնացածներ մէկ կողմ թողուին։ 1—1

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԻԿ ԹԵՐԹ

ԵՐԿՇԱԲԱԹԵԱՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀԱՆԴԷՍԻ

1903—4 շրջանի համար

Իբրև յաւելուած, բաժանորդները կը ստանան ձրի 4-ից մինչև 6 պատկերազարդ գրքոյկներ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ է 2 Ր. 50 Կ. (ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՈՒՄ—10 ՖՐԱՆԿ)

Կարելի է վճարել և մաս-մաս. սկզբում 1 ր. 50 կ., յունվարին 1 ր.։ Հրատարակութիւնը սկսվելու է սեպտեմբերին։ Տարեշրջանը սեպտեմբերից սեպտեմբեր է։ Աշխատակցում են շատ հայ բժիշկներ թէ Ռուսաստանում և թէ Թիւրքիայում ու Պարսկաստանում։

Բաժանորդագրութեան համար պէտք է դիմել Թերթիս խմբագրատունը (Сергіевская ул., д. № 12.—Սերգիևսկայա փող. տ. № 12), կամ «Գուտտէնբէրգ» «Гуттенбергъ» գրավաճառանոց։

ԲԱԳՈՒՈՒՄ դիմել «Պրոմէթէուս» գրավաճառանոցում (Товарищество «Прометеусъ»—Баку)։ Պարսկաստանում դիմել Դր. Փաշայեանին (Թաւրիզ)։

Հասցէն. Тифлисъ. Редакція „Арогджапаикъ Тертъ".

Արտասահմանից. Tiflis, Rédaction „Arogdjapahik Tert".

6—10

Խմբագիր հրատարակիչ՝ բժ. Վ. Արծրունի

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

ի միջի այլ հրատարակութիւնների վաճառվում են հետևեալ նոր գրքերը՝

ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ Ա. Բժ., Ստամոքսի կատարրը (ստամոքսի մի քանի հիւանդութիւնները) 1 պատկերով, Պետերբ. 1903 թ. գ. 20 կ.
ԹԱՌԱՅԵԱՆ Ս. դօկտ.-փիլ., Շիլլեր, բանաստեղծ-իդէալիստ, պատկերազարդ, ընտիր թղթի վրա տպված, 1903 թ., Պետ. անկազմ՝ 1 ր. 50 կ., չթեղ կազմով 2 ր. 50 կ.
ԹԻՐԹԻՐՆՃԵԱՆ Մ., Ծածուկ մեղք մարդկային սեռի, Կ. Պոլիս, գ. 50 կ.
ՀԱՅԿՈՒՆԻ ԱՐՄ., Գերեզմանք երիտասարդաց, գ. տիպ., Կ. Պոլիս, գ. 50 կ.
ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ Կ., Մոցի երգարան, բ. տիպ., բարեփոխած, 1903 թ. Թիֆլ. գ. 40 կ.
» Բանաստեղծութիւններ, 1903 թ. Թիֆլ. գ. 25 կ.
» Թարգմանութիւն Պուշկինից՝—Ոսկի ձկնիկ, 1903 թ. Թիֆլ. գ. 10 կ.
ՔԼԷՄԱՆ դօկտ., Ամուսնական առողջապահութիւն, Կ. Պոլիս, գ. 50 կ.

Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (Ե. Ո.) 3—5

ՀԱՅ ԾՆՈՂՆԵՐՈՒՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԴՊՐՈՑ

ԼՕԶԱՆ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

Երկրորդ տարի

(16-րդ անգամէն սկսեալ. ձմեռուան վեցամսեայ դասերը կը սկսին սեպտ. 1/14-ին)

Արևելեան կամ հայկական դպրոցը կընդունի 10-էն 20 տարեկան աշակերտներ, որոնց կուտայ, ծնողներու բաղձանքին համեմատ, գիտական, դասական, առևտրական կամ արդիւնաբերական առողջ ու հիմնաւոր կրթութիւն՝ ներդաշնակօրէն և սերտ կերպով միացած ազգային հիմնական դաստիարակութեան հետ։ Մեր հայ սաներուն կաւանդենք, և այս՝ առանց ոևէ մասնաւոր վճարումի, հայոց լեզու (ռուսահայ և տաճկահայ բարբառ), մատենագրութիւն հայոց (հին և նոր), հայոց պատմութիւն և այլն։ Ռուսահայ աշակերտները կարող են նաև ուսանել ռուսաց լեզուն։

Դպրոցիս տարեթոշակը, հակառակ իր ընծայած բազմաթիւ իրական առաւելութիւններուն, անօրինակ կերպով չափաւոր է։—Ընտանեկան կեանք։—Դպրոցիս յայտագիրը ամեն ուզողի կը ղրկուի։

Տնօրէն՝ Մ. Նալբանդեան, դօկտ. գիտութեանց՝ պրիվատ-դօցենտ

1) Longeraie, Lausanne, Suisse 4—27

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 17 Апрѣля 1903 г. Электропечатная Груз. Изд. Т—ва, В.-Ванкская ул.